

Coordonatori

**Doina Banciu
Mireille Rădoi**

***500 de ani - De la Scrisoarea lui Neacșu
la comunicarea digitală de azi***

**Editura Academiei Oamenilor de Știință din România
București, 2021**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BANCIU, DOINA

500 de ani - De la Scrisoarea lui Neacșu la comunicarea digitală de azi /
Doina Banciu, Mireille Rădoi. - București : Editura Academiei Oamenilor de
Știință din România, 2021

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8636-83-2

I. Rădoi, Mireille

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

500 de ani - De la Scrisoarea lui Neacșu la comunicarea digitală de azi /
coord.: Doina Banciu, Mireille Rădoi. - București : Editura Academiei
Oamenilor de Știință din România, 2021

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8636-84-9

I. Banciu, Doina (coord.)

II. Rădoi, Mireille (coord.)

007

500 de ani - De la Scrisoarea lui Neacșu la comunicarea digitală de azi

DigLib MUSCEL

Biblioteca Centrală Universitară CAROL I

NATIONALUL DE LITERATURĂ

ICI

BIBLIOTECA ȘTIINȚIFICĂ UNIVERSITĂȚII BRAȘOV

FUNDAȚIA UNIVERSITARĂ CAROL I

„SLOVE MUSCELENE”

15-16 IULIE 2021

500 de ani - De la Scrisoarea lui Neacșu la comunicarea digitală de azi

Joi, 15 iulie 2021
Sala Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I”

Invitat special:
Academician Răzvan Theodorescu

Moderatori:
Prof. univ. dr. ing. Diana Bănciu
Conf. univ. dr. Mircea Rădoi

Vineri, 16 iulie 2021
Sesiune de comunicări (desfășurate online)

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE	7
Prof. univ. dr. Doina Banciu Conf. univ. dr. Mireille Rădoi	
Mesajul ministrului Educației , Prof. univ. dr. Sorin Cîmpeanu, cu prilejul manifestării legate de împlinirea a 500 de ani de la redactarea Scrisorii lui Neacșu din Câmpulung	9
Mesajul din partea Asociației Naționale a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România cu ocazia ediției a XIII-a a festivalului „Slove Muscelene”	10
Toată istoria culturii românești poate fi citită într-un document	13
Acad. Răzvan Theodorescu Vicepreședinte Academia Română	
De la slovele lui Neacșu la Slovele Muscelene	15
Doina Banciu, Vicepreședinte Academia Oamenilor de Știință din România	
Destinul familiei destinatarului unei scrisori de acum cinci secole (1521)	32
Daniel Nazare, Director Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov	
Târgoviște-Câmpulung-Brașov. Drumul de edificare a limbii române	35
Agnes Terezia Erich, Director General Biblioteca Județeană Dâmbovița „Ion Heliade Rădulescu”	
Câteva date despre zorii scrisului în limba română	42
Lucian Dindirică Director Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova Silviu Gongonea Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova	
O perspectivă transdisciplinară asupra Scrisorii lui Neacșu	48
Gabriel Nedelea, Cristi Isvoranu, Mihai Ciurea Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova	
Școala Domnească din Câmpulung: locuri și chipuri	53
Ștefan Ionescu-Berechet, Facultatea de Teologie Ortodoxă Justinian Patriarhul a Universității din București	

<i>Evoluții în comunicare - de la Scrisoarea lui Neacșu la comunicarea digitală</i>	62
Cristian Vasile Petcu Președinte al Fundației Colegiului Național de Apărare	
<i>Comunicarea digitală în contextul noii economii</i>	69
Larisa Ivașcu, Universitatea Politehnica Timișoara, Director Centrul de Cercetări în Inginerie și Management Mireille Rădoi, Director General Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” București	
<i>Modalitatea de creare a unui indicator de performanță pentru un serviciu nou de bibliotecă</i>	87
Dragoș Adrian Neagu Director Biblioteca Județeană „Panait Istrati” din Brăila Președinte Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România	
<i>Competențe digitale - decalajul evoluționist dintre individ și societatea informațională</i>	94
Ionuț Petre Șef departament Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică – ICI București	
<i>Impactul pandemiei Covid-19 asupra domeniilor internet la nivel internațional</i>	104
Mihail Dumitrache, Șef departament Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică – ICI București, Universitatea din București – Facultatea de Litere	
<i>Analiza comparativă a procedurilor de transfer drept de folosință pentru domenii la nivel european</i>	117
Ionuț-Eugen Sandu, Director tehnic Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică – ICI București	
<i>Conservarea izvoarelor culturale în contextul transformării digitale</i>	131
Dragoș-Cătălin Barbu, Șef departament Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică - ICI București	
<i>Particularități ale comunicării digitale în era securității cibernetice și a contextului pandemic actual</i>	135
Adrian-Victor Vevera, Director general Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică - ICI București Monica Barbu, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică - ICI București	
<i>Învățăturile lui Neagoe Basarab după 500 de ani</i>	144
Ioan Cristescu Director Muzeul Național al Literaturii Române	
<i>Creații literare prezentate de Silvan Stâncel</i>	146
100 Suflet românesc	
<i>Ecouri în presă</i>	151

CUVÂNT ÎNAINTE

Ediția din anul 2021 a evenimentului intitulat „Slove Muscelene” s-a desfășurat la București, în aula Bibliotecii Centrale Universitare București „Carol I”, cu sprijinul Muzeului Național al Literaturii Române și Institutului Național de Cercetare - Dezvoltare în Informatică. Evenimentul din acest an a fost susținut și de Biblioteca Județeană „George Barițiu” din Brașov și s-a desfășurat sub patronajul Academiei Oamenilor de Știință din România.

Acest an marchează, el însuși, două evenimente deosebite din istoria și cultura României: 500 de ani de la moartea domnitorului Neagoe Basarab și tot 500 de ani de la prima scriere cunoscută în limba română, Scrisoarea lui Neacșu către Judele Brașovului.

Așadar, ediția a XIII-a a simpozionului „Slove Muscelene” este și ea un eveniment deosebit prin încărcătura istorică a faptelor petrecute acum 500 de ani. An de an, „Slove Muscelene” s-a desfășurat la Câmpulung de Zilele Orașului, în preajma datei de 20 iulie, de Sf. Ilie – ocrotitorul orașului. Primarii și „primăria” orașului au sprijinit evenimentul (nu material, pentru că el a fost finanțat în fiecare an exclusiv de organizatori) prin mobilizarea instituțiilor de cultură și învățământ din oraș, prin intermediul Bibliotecii Municipale „Ion Barbu” din Câmpulung Muscel, care s-a implicat de la prima ediție în susținerea acestei acțiuni.

Includerea simpozionului desfășurat printre evenimentele dedicate Zilelor Câmpulungului și prezența în deschidere a primarilor orașului au făcut ca manifestarea să devină tradițională în peisajul cultural muscelan. Anul acesta, însă, Primăria nu și-a manifestat interesul pentru includerea lui printre evenimentele orașului, așa încât organizatorii au decis ca evenimentul să se desfășoare la București, găzduit de o instituție emblematică a culturii românești, Biblioteca Centrală Universitară București „Carol I”, și într-un sat muscelan, Malu (Godeni), iar o parte din comunicări să fie prezentate online.

Evenimentul din acest an s-a bucurat ca și în anii trecuți de o prezență numeroasă, atât fizic cât și online. Au transmis mesaje Ministrul Educației, prof.

Sorin Cîmpeanu, Secretariatul General al Guvernului prin consilierul Nicolae Brînzea, Academia Română prin vicepreședintele Răzvan Theodorescu, Dragoș Neagu, directorul Bibliotecii Județene Brăila „Panait Istrati”, președintele Asociației Bibliotecarilor din bibliotecile publice din România.

Prezența fizică în Aula Bibliotecii Universitare București „Carol I” sau online, a directorilor bibliotecilor județene din Alba Iulia, Sibiu, Brașov, Brăila, directorul Bibliotecii „Mihail Sadoveanu” din București, directorul Bibliotecii Universitare Centrale „Mihai Eminescu” din Iași, reprezentanți ai bibliotecilor județene sau universitare din țară, cadre universitare de la universități din București și din țară, cercetători în domeniu au conferit întregului eveniment o amploare demnă de evenimentul celebrat, 500 de ani de la Scrisoarea lui Neacșu.

Au fost multe intervenții, dintre care amintim prezentarea făcută de prof. univ. dr. preot Mihail Săsăujan, Universitatea București și istoricul Florian Bichir.

Prin utilizarea noilor tehnologii puse la dispoziție de ICI București lucrările simpozionului au putut fi urmărite și on-line iar ulterior prezentate în forma unor scurte filme prin facilitățile rețelelor de socializare. De altfel, deși nu s-a desfășurat la Câmpulung, mass-media musceleană a relatat evenimentul la posturile locale de radio și TV și în presa locală.

Probabil, dacă s-ar fi desfășurat într-o perioadă de viață normală fără amenințarea pandemiei, organizatorii ar fi inițiat și alte forme de a marca aceste evenimente excepționale, de la dezbateri pe teme dedicate, la vizitarea unor obiective din Câmpulung și Brașov și prezentarea unor documente scrise care să ateste faptele existenței de acum cinci secole care au generat celebrarea în anul 2021: 500 de ani de la primul document scris în limba română, Scrisoarea lui Neacșu și 500 de ani de la moartea domnitorului Neagoe Basarab.

Doina Banciu

Mireille Rădoi

**Mesajul ministrului Educației,
Prof. univ. dr. Sorin Cîmpeanu,
cu prilejul manifestării legate de împlinirea a 500 de ani
de la redactarea *Scrisorii lui Neacșu din Câmpulung***

Importanța acestui document este unanim recunoscută în istoria și cultura românilor. După cum este bine știut, Scrisoarea se păstrează în Arhivele Naționale ale județului Brașov și este accesibilă online pe portalul *Arhiva Medievală a României*.

În jumătatea de mileniu care a trecut de la redactarea *Scrisorii lui Neacșu Lupu* până în zilele noastre, milioane de documente în limba română au intrat în colecțiile bibliotecilor din țara noastră și din întreaga lume. Instituțiile care păstrează și promovează aceste resurse, fără de care nu poate fi conceput procesul educațional, au un rol crucial pentru sistemul de învățământ.

Dincolo de faptul că reprezintă memoria scrisă a științei și culturii, bibliotecile sunt ancorate în realitate și pot deveni reale hub-uri de dezvoltarea competențelor digitale, așa cum prevede Strategia Comisiei Europene referitoare la digitalizarea Europei, reflectată prin unul din obiectivele proiectului *România Educată* și inclus ca atare în PNRR.

Cu atenție la identitatea noastră culturală trebuie să avem ochii îndreptați către generațiile ce vin. Salutăm inițiativa Bibliotecii Centrale Universitare CAROL I, împreună cu ceilalți organizatori, de a marca relevanța **primului text păstrat în limba română și de a analiza în paralel evoluțiile din spectrul conținuturilor și comunicațiilor digitale actuale.**

Urăm succes lucrărilor.

15 iulie 2021, București

Prof. univ. dr. Sorin Cîmpeanu

Mesaj din partea Asociației Naționale a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România cu ocazia ediției a XIII-a a festivalului „Slove Muscelene”

Bună ziua doamnelor și domnilor, stimați invitați, îmi face o deosebită plăcere a de a participa astăzi la deschiderea celei de a XIII-a ediții a “Slovelor Muscelene – de la scrisoarea lui Neacșu la comunicarea digitală”. De asemenea doresc succes și organizatorilor acestei ediții: Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”, Asociația DigiLib Muscel, Muzeul Național al Literaturii Române București, Institutul Național de Cercetare - Dezvoltare în Informatică – ICI și Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov.

Trebuie de la început să subliniez importanța aceste manifestări, „Slove Muscelene”, deoarece în primul rând reprezintă pentru noi bibliotecarii o platformă de idei, unde avem ocazia să ne întâlnim să schimbăm opinii, idei, să transmitem mesaje privind activitățile noastre. Tot din contextul profesional trebuie să subliniez că în acest moment această conferință este sigura care dezbate această problemă la nivelul profesiei de bibliotecar respectiv, îmbinarea de tradițional și modern, evoluția de la modul tradițional de comunicare la cel modern, digital.

Se împlinesc în acest an 500 de ani de când Neacșu Lupu de la Dlugopole (numele slav al orașului Câmpulung) scria judeului Brașovului Johannes Benker, importanța acestei epistole este dată de faptul că este cel mai vechi document în limba română păstrat în țara noastră.

Jumătate de mileniu, timp, o analiză justă a acestui document cred că ar putea fi făcută numai prin învățăturile grecești ce privesc curgerea lumii, deoarece aceștia divizau timpul, în cel fizic, secvențial cantitativ (CHRONOS), alături de cel calitativ împlinitor și folositor (KAIROS). Numai printr-o astfel de analiză putem descifra, descompune intersecțiile de timp și fapte ce au trecut de la scrierea acestui document și până în zilele noastre.

CHRONOS ne separă cu mai bine de 500 de măsuri de timp de data la care această scrisoare a fost redactată și transmisă. Scrisoarea, acum o bucată de hârtie îngălbenită de trecerea timpului, stă cheazășie unor relații de încredere între locuitorii de o parte și de alta a arcului carpatic din două provincii cu conduceri statale diferite.

Este rolul nostru de a extrage din CHRONOS și de a împlini prin KAIROS, astfel o să avem un timp folositor multifacetat. Despre expeditorul epistolei Neacșu de la Dlugopole se crede că făcea negoț cu mărfuri turcești și muntenești în Transilvania. Însă destinatarul Johannes Benkner era judele/primarul Brașovului încă din 1511 dar și după primirea scrisorii de la Neacșu din Câmpulung. Benkner cunoștea limba română și încuraja scrisul în limba română, astfel în 1559 îl sprijină pe diaconul Coresi la tipărirea „Întrebării creștinești”, care nu era decât o traducere în limba română a catehismului luteran. Împăratul despre care informează scrisoarea și momentul la care face referire nu poate fi nici un fel de greșeală Mahomed al II-lea, iar data este de 29-30 iunie 1521, moment la care sultanul ordonase ieșirea armatelor imperiale din Sofia. Iar Basarab, este Neagoe Basarab care urcase în tronul Țării Românești în 1512 și avea să moară la mai puțin de trei luni de la expedierea scrisorii.

Scrisoarea este de fapt un document strict secret deoarece prin aceasta era înștiințat judele Brașovului, despre iminenta invazie a turcilor în țările române. La acest secret să se adauge și acela că era redactată în limba română, în țările române se folosea de mai bine de 500 de ani slavona, în cancelariile domnești și în biserică? Este oricum extraordinar din punct de vedere lingvistic faptul că, din 202 cuvinte folosite în scrisoare numai 12 nu au origine latină, ceea ce dovedește profunda latinitatea limbii române vorbite în secolul XVI, de asemenea este de subliniat gramatica corectă și stilul elevat de redactare al scrisorii.

Poate ca niciodată actuala ediție a „Slovelor Muscelene” pun din ce în ce mai pregnant accentul pe comunicarea digitală, pe digitizare, precum și pe acces la colecțiile digitale, acesta cred că este un moment cheie care își pune defășoarea deosebită importanță dat fiind condițiile pandemice în care bibliotecile trebuie să-și desfășoare activitatea. Astfel în ultimii doi ani digitalizarea, transmiterea electronică a documentelor, accesul la bibliotecile digitale a crescut. Astfel majoritatea bibliotecilor din țară au trecut printr-o mare transformare, acestea au evoluat de la biblioteci tradiționale care gestionează colecții pe suport papetar, la biblioteci hibrid în a căror colecții se regăsesc atât colecții tradiționale cât și colecții digitale. Poate un element foarte important ce a avut loc în ultimii doi ani a fost influența pandemiei asupra comunicării și derulării serviciilor de împrumut de documente, în locul tradiționalelor interacțiuni directe cu comunitatea, au apărut servicii mixte care au la bază comunicarea electronică prin utilizarea poștei electronice și al rețelelor de socializare.

Vă rog să-mi dați voie ca pe această cale să transmit din partea colegilor bibliotecari membri ai Asociației Naționale a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România, să urez succes tuturor participanților la această ediție, precum și ca și edițiile viitoare să se bucure de un real succes și să fie susținute în continuare de actanții din domeniu.

Vă mulțumesc foarte mult!

Dragoș Adrian Neagu
Președinte

Toată istoria culturii românești poate fi citită într-un document

Acad. Răzvan Theodorescu

Când doamna Rădoi mi-a vorbit despre acest lucru am și spus unor colegi „uite, ne-au luat-o înainte, ar fi fost normal ca Academia Română să organizeze un astfel de eveniment.” Trebuie să ne gândim că pe plan european, trecerea de la limbile sacre: latina, slavona, la limbile vernaculare este un fenomen destul de lung care ține de rațiuni istorice, teologice de apariția conceptului de națiune sacrosantă.

În cazul Scrisorii lui Neacșu avem și o realitate istorică imediată. Trecerea la limba română a fost determinată în spațiul românesc de rațiuni politice foarte stringente. Nu uitați textele rotacizante, dintre (plus-minus) 1490-1515: Psaltirea Scheiană, Codicele Voronețean, care apar în limba română într-un Maramureș care se lupta împotriva Bisericii din Halici și Bisericii din Muncaci, această situație particulară din Maramureș a determinat trecerea la limba română în niște texte sacre. În cazul lui Neacșu se vorbește foarte puțin despre o realitate istorică imediată anului 1521.

Soliman Magnificul a încercat să transforme Țara Românească în pašalâc

De ce Neacșu îi spune Judelui Brașovului câte ceva despre „za lucrul turcilor”? (asta însemna „ce fac turcii la sud de Dunăre”). Este un moment fundamental, acela în care Soliman Magnificul încearcă transformarea Țării Românești în pašalâc. O încercare care din varii motive a eșuat. Chestiunea este mult mai complicată și la noi nu se vorbește prea mult despre acest lucru. (...) Se mai pune și problema contextului european. Ce înseamnă 1521? Începutul unui deceniu fundamental în materie de trecere la limbi vernaculare. În aceeași perioadă, Luther la Wartburg traducea Noul Testament în limba germană. În 1528, la sfârșitul aceluiași deceniu Lefèvre d'Étaples la Paris traducea Noul Testament. Din motive strict politice, pe la 1530, Henric al VIII-lea al Angliei creând Biserica Națională, Biserica Anglicană, făcea ca limba engleză, o limbă în care Biblia se tradusese în vremea Wycliffe deja, să fie o limbă obligatorie pentru actele de cancelarie și imediat a fost urmat de Francis I la Fontainebleau, care a dat faimosul edict prin care limba franceză devine limba de cancelarie a Hexagonului.

Vedeți, această - Scrisoare care la noi este privită ca „o scrisoare cu niște cuvinte românești” - Scrisoarea aceasta este încărcată de istorie. Nu uitați că, la câteva decenii după această scrisoare (Hans Benkner știa românește), tot la Brașov, diaconul Coresi face ce știți că face (n.r. Este editorul primelor cărți tipărite în limba română). Este o legătură întreagă a românismului din spațiul muscelan și din spațiul Țării Bârsei, care continuă românismul Maramureșului, de la sfârșitul secolului XV și pregătește momentul ilustru al lui Matei Basarab. Toată această istorie a culturii românești poate fi citită într-un document și vă felicit că v-ați gândit să faceți această ceremonie într-o vreme în care toți netoții care sunt tot mai numeroși în România și cu funcții foarte importante, repet: toți netoții și toți inculții trec cu cizmele peste sentimentele naționale. Vă mulțumesc!”

De la slovele lui Neacșu la Slovele Muscelene

Doina Banciu,
Cetățean de Onoare al Orașului Câmpulung Muscel

Câmpulung Muscel este un oraș aparte în peisajul regiunii Argeș. De altfel, câmpulungenii își spun musceleni, niciodată argeșeni, cu un fel de mândrie care s-a cultivat de secole: prima capitală a românilor, limba română, cea mai curată după cum spun lingviștii, dar mai ales, prima scrisoare în limba română, scrisă în 1521 de boierul Neacșu Lupa. Boierul Neacșu, care divulga în limba română lui Hans Benkner planurile secrete ale turcilor, nu bănuia atunci că această scrisoare va deveni primul act scris în limba noastră, a românilor și va reprezenta un act de mândrie al locuitorilor din Muscel.

Tot cu respect și mândrie, vorbesc scrierile muscelenilor despre cărțile tipărite în limba română, la tipografia înființată în 1642, despre Școala Domnească de la Câmpulung, înființată în 1669, despre prima versiune românească a Vechiului Testament, început de Nicolae Milescu Spătarul, care a stat la baza pregătirii Bibliei de către Șerban Cantacuzino.

Mănăstirea „Negru Vodă”, cu cei 500 de ani de existență, și ea reper al culturii și istoriei neamului, reprezintă un punct de atracție permanent al orașului.

Dar în mândria lor, moșnenii câmpulungeni nu l-au lăsat pe rege să își construiască aici palatul, așa cum dorea, înainte de a alege Sinaia și a ridicat Castelul Peleş. Poate nu a fost bine pentru istoria și dezvoltarea ulterioară a orașului, dar asta spune mult despre atitudinea și comportamentul muscelenilor.

Dacă „Peleşul” ar fi fost construit la Câmpulung, poate că „Slovele Muscelene” se făceau într-o Aulă, precum cea în care s-a desfășurat ediția din anul 2021, poate exista o bibliotecă emblematică precum Biblioteca Centrală Universitară București „Carol I”, și poate multe alte instituții de cultură.

În decursul timpului, orașul a avut perioade atât de înflorire cât și de stagnare sau declin, însă a rămas un reper pentru existența locuitorilor fostului județ Muscel. Sub influența acestei bogate moșteniri culturale s-a născut ideea simpozionului anual „Slove Muscelene”, acesta având obiectivul clar de a sprijini și de a promova cultura, obiceiurile, istoria locului și de a crea un cadru de dialog între tradiția scrisă și cultura digitală.

Ideea acestui eveniment a apărut când, cu 14 ani în urmă, am venit la Câmpulung de Zilele Orașului. Bulevardul Pardon era plin de tarabe cu lucruri de târg, oale, papuci, obiecte de bucătărie, vată de zahăr etc., și mai ales, persista un miros de mici și fripturi care venea din cârciumile de pe bulevard. Mi-am amintit cât de mândru era tatăl meu care îmi povestea că a fost elevul profesorului Țicăloiu de la Liceul Dinicu Golescu, care nu trecea pe nimeni care nu știa, și de povestirile mamei care se

bucura, când era copil și se plimba cu un unchi ofițer de grad înalt pe bulevardul Pardon, curat și frumos, iar fanfara din Grădina Publică îi dădea onorul, conform obiceiurilor vremii. Mi-am amintit că liceele orașului scot și astăzi promoții de vârf, că sunt elevi cu care se mândrește Politehnica din București și alte instituții, nu numai din țară, ci și din străinătate. Competiția intelectuală există și azi, dragostea de carte există și competiția părinților este să dea copiii să învețe carte, așa cum se întâmpla și cu câteva secole în urmă, firește la alți parametri. Mi-am amintit de acad. Dan Horia Mazilu, decan la Facultatea de Litere din București, unde eu predam calculatoare, și care povestea atât de frumos despre importanța scrisorii lui Neacșu Lupa și firește, ce a mai urmat după.

Am simțit că orașul Câmpulung și Muscelenii merită de Zilele Orașului poate ceva mai mult, la care pot să contribui. Astfel, cu un grup de inițiativă, s-a născut evenimentul ajuns **astăzi la a 13-a ediție**. Titlul simpozionului a fost ales după multe cântăriri: trebuia să existe o sintagmă care să semnifice că este vorba de ceva „scris” și neapărat să existe cuvântul „muscel”. Sigur, am vorbit de „cuvinte scrise din muscel”, sau „Scrisoare musceleană”, „cuvinte românești”. Ne-am gândit că Neacșu a scris în română cu litere slavone și am ales atunci titlul „Slove Muscelene”.

Evenimentul a fost organizat inițial de Institutului National de Cercetare-Dezvoltare în Informatică, beneficiind de sprijinul Universității din București, Primăriei Municipiului Câmpulung Muscel, al Bibliotecii Municipale „Ion Barbu”, acestor instituții li s-au alăturat ulterior, ca organizatori, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București și Asociația Digilib Muscel.

Evenimentul a debutat în 2009.

Fiecare ediție a avut o temă specifică, orientată pe probleme actuale ale societății informaționale.

Manifestarea a prilejuit un dialog constructiv și activ între cei care lucrează cu informația tradițională, cu cartea, bibliotecarii și cei care vehiculează informația digitală, cercetători în informatică.

De-a lungul edițiilor, au participat numeroase personalități din care amintim pe academicianul Florin Filip (la vremea aceea vicepreședinte al Academiei Române), profesorul Gheorghe Barbu (rector al Universității din Pitești), profesorul Rodica Zane (prodecan Facultatea de Litere, Universitatea București), politicieni precum Mircea Diaconu (de altfel și el cu rădăcini în județul Muscel), profesorul Adrian Badea (Președintele Academiei Oamenilor de Știință din România), profesorul Ioan Cucui (rectorul Universității „Valahia” din Târgoviște), profesorul Cristian Niculescu, (decanul Facultății FAIMA - Universitatea Politehnică București), profesorul Dumitru Borțun (Școala Națională de Studii Politice și Administrative).

De asemenea, directorii generali ai marilor biblioteci au fost participanți constanți și cu contribuții științifice semnificative în domeniu (Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București, Biblioteca Universității „Politehnica” din București, Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Biblioteca Județeană Târgoviște, Biblioteca Județeană Brașov, Biblioteca

Județeană Vaslui, Biblioteca Județeană Brăila, Biblioteca Județeană Sibiu, Biblioteca Județeană Cluj, Biblioteca Județeană Neamț, Biblioteca Județeană Argeș, Biblioteca Județeană Craiova), Biblioteca Județeană Alba Iulia, alături de specialiști din biblioteci și alte instituții de cultură. Alături de specialiștii în domeniile amintite, la manifestare au fost întotdeauna prezenți și reprezentanții cultelor, în mod deosebit ai Bisericii Ortodoxe Române, fie cadre universitare în facultățile de profil, fie slujitori ai bisericii.

În Sala de Festivități a Primăriei Câmpulung a fost prezent la deschidere un numeros public, nu numai din oraș, dar și din comunități limitrofe, precum și reprezentanți ai unor unități militare din Câmpulung Muscel.

Calitatea consecventă a contributorilor la „Slove Muscelene” a creat mediul cultural pentru dialog profesional internațional, astfel încât printre participanți se regăsesc și specialiști din alte țări.

În cadrul evenimentelor s-a organizat întotdeauna un târg de carte sau o expoziție de carte, sau cel puțin o lansare de carte a unor autori de obârșie muscelenă.

Începând cu ediția a zecea a evenimentului, Asociația DigiLib Muscel, împreună cu „Fundația Carol I” din București, au decis să confere un premiu pentru contribuțiile literare ale unui autor din Muscel sau cu rădăcini în Muscel.

La cea de-a zecea ediție, organizatorii au editat lucrarea „Slove Muscelene” în care au selectat o serie de comunicări susținute de-a lungul timpului la Simpozionul „Slove Muscelene” pentru a arăta preocupările participanților și a marca, totodată, un eveniment jubiliar.

Dar lumea s-a schimbat chiar și în cei 13 ani de la debutul evenimentului. Scrierea lui Neacșu e importantă pentru istoria și cultura națională, dar scrisoarea digitală este acum noul model al existenței.

Pe 9 martie 2021, Ursula van der Leyen, președintele CE a lansat o nouă strategie, intitulată *EU's digital strategy / A Europe fit for the digital age*. Obiectivele strategiei, pe lângă introducerea tehnologiei informației în domeniul economic și administrație publică prevede clar dezvoltarea abilităților de a folosi calculatorul pentru toți cetățenii Europei (80%) și creșterea vitezei de comunicație (minim 100 Mbs upload și download și comunicații bazate pe tehnologia 5G). „*Câtă diferență, Doamne, de la vierme pân la astru*” cum spunea Eminescu, câtă diferență de la Scrisoarea lui Neacșu la poșta electronică, care face comunicarea aproape instantanee.

De aceea, ca și în alți ani, ziua de mâine are comunicări axate pe comunicarea digitală, pe tehnologia informației, pe securitate informatică.

Poate edițiile următoare, ne vom orienta către teme pe alte direcții, precum mediul, sănătatea, dezvoltarea durabilă, tot atât de actuale ca și tehnologia informației. Firește, respectând trecutul și istoria, avem obligația să adaptăm, adăugăm, dezvoltăm, amplificăm cercetările științifice în direcții de interes major, astfel încât să aducem în fața societății preocupările actuale ale câmpulungienilor,

chiar de Zilele Oraşului, care are cu siguranţă mult mai mult potenţial decât poate fi reflectat în manifestările tradiţionale ale târgului.

Acesta a fost şi mesajul evenimentului „Slove Muscelene” iniţiat acum 13 ani.

Materialul reprezintă o revizuire a lucrării „Slove Muscelene” 2018-2019.

De la slovele lui Neaçu la Slovele Muscelene

2010 – Târgul de carte aleasă la Muscel

2011 – workshop: Biblioteca în sprijinul învăţământului şi culturii

De la slovele lui Neaçu la Slovele Muscelene

2012 – Istorie şi viitor prin noile tehnologii

2013 – De la Scrisoarea lui Neaçu la informaţiile digitale

2016

AGENDA – „Informare și comunicare – de la poșta tradițională la comunicarea electronică”, ediția a VIII-a a manifestării, Joi, 21 iulie 2016

2017

Simpozionul „Slove Muscelene”, Câmpulung Muscel 21-22 Iulie 2017, Tema: „Date deschise versus Securitatea informației”, a IX-a ediție

2018

Simpozionul „Slove Muscelene”, Câmpulung Muscel 19-20 Iulie 2018, Tema: „Informația digitală și marile evenimente”, a X-a ediție

2019

Simpozionul „Slove Muscelene”, Câmpulung Muscel 18-19 Iulie 2019, Tema: „Securitatea informației digitale în secolul XXI”, a XI-a ediție

2020

Simpozionul „Slove Muscelene”, Câmpulung Muscel 16-17 Iulie 2020 (desfășurat on-line): Tema: „Rolul bibliotecilor digitale în procesul de e-learning”, a XII-a ediție

Simpozion „Slove Muscelene“ 2010

Doina Banciu (Director General - ICI București), alături de prof.univ.dr. Gheorghe Barbu (Rector Universitatea din Pitești) și Călin Andrei (Primarul Municipiului Câmpulung)

Participanți Simpozion „Slove Muscelene“ 2010
Printre participanți europarlamentarul Mircea Diaconu (al doilea din dreapta) și
senatorul Gheorghe Marin (al cincilea din dreapta)

Simpozion „Slove Muscelene“ 2011

Mireille Rădoi (Director General BCU București), Doina Banciu, Călin Andrei, Preot Dr. Ștefan Ștefănescu (Director Biblioteca Municipală „Ion Barbu“ Câmpulung)

Dr. Nicoleta Dumitrache (UEFISCDI), Dr. Monica Florea (SIVECO),
Dr.ing. Cristina Albu (Director - Biblioteca Centrală - Universitatea Politehnica București)

Simpozion „Slove Muscelene” – 2012

Tineri cercetători de la Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică
ICI București

Simpozion „Slove Muscelene“ 2013

Ștefan Ștefănescu, Prof.univ.dr.ing. Cristian Niculescu (Director – Editura Niculescu)
Dragoș Neagu (Director General - Biblioteca Județeană „Panait Istrati“ Brăila),
Doina Banciu, Călin Andrei, acad. Florin Filip (Vicepreședinte al Academiei Române),
Daniel Nazare (Director General - Biblioteca Județeană „George Barițiu“ Brașov)

Vedere din sala Primăriei Municipiului Câmpulung cu participanții la simpozion

În centrul imaginii, primarul comunei, Ion Pădureanu, iar în stânga, colonelul aviator Ioan Popescu (veteran de război)

Copia Scrisorii lui Neacșu în tablou oferită Bibliotecii Municipale „Ion Barbu” din Câmpulung

Simpozion „Slove Muscelene“ 2014

Ștefan Ștefănescu, Carmen Croitoru, Călin Andrei, Doina Banciu, Dragoș Neagu

Vedere din sala Primăriei cu participanții la Simpozionul „Slove Muscelene“ 2014

Simpozion „Slove Muscelene“ 2015

Constantin Polexe (Vicepreședinte – Consiliul Județean Argeș), Ștefan Ștefănescu, Doina Banciu, Dragoș Neagu

Sala Primăriei – participanți la Simpozionul „Slove Muscelene“ 2015

Simpozion „Slove Muscelene“ – 2016

Mireille Rădoi, Alexandru Petrescu (Președinte – Poșta Română), Doina Banciu, Liviu Țâroiu (Primar – Câmpulung Muscel), Ștefan Ștefănescu, prof.univ.dr.ing. Adrian Badea (Președinte – Academia Oamenilor de Știință)

Lorian Vintilă (ZTE), Adrian Badea, Doina Banciu, Mireille Rădoi, Sorina Stanca, Adrian Alui Gheorghe (Director Biblioteca Județeană „G.T. Kirileanu“ din Piatra Neamț, Dragoș Neagu, prof.univ. dr. Dumitru Borșun (SNSPA), Ion Vaciu (Comunicații Mobile)

Doina Banciu

Prezentări ale lucrărilor științifice la Biblioteca Municipală „Ion Barbu“

Simpozion „Slove Muscelene” – 2017

Mireille Rădoi, Ștefan Ștefănescu, Liviu Țâroi, Doina Banciu, Adrian Badea, Sorina Stanca (Director General – Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj)

Daniel Nazare, Dragoș Neagu, Silviu Borș (Director General – Biblioteca Județeană „Astra” Sibiu), Adrian Alui Gheorghe, Mireille Rădoi, Adrian Badea, Ștefan Ștefănescu, Doina Banciu, Părintele Serafim (Starețul Mănăstirii „Negru Vodă”, alături de un călugăr din Franța), Agnes Erich (Director General – Biblioteca Județeană „Ion Heliade Rădulescu”), Sorina Stanca

Copiii din Cotești, Godeni, Malu, alături de prof. Corneliu Pădureanu, Mireille Rădoi, Adrian Badea, Doina Banciu

Poză de grup - Team building la Malu în finalul simpozionului 2017 (Adrian Alui Gheorghe, Sorina Stanca, Ștefan Ștefănescu, Daniel Nazare, Ruxandra Nazare, Corina Ciuraru, Ionuț Petre (cercetător ICI), Adrian Badea, Doina Banciu, părintele Serafim, Cristina Albu, Alexandru Gheorghică, Valentin Răduț, Ionuț Sandu, Antonio Cohal, Dragoș Smada, Mihai Dumitrache (cercetători ICI), Ion Voicu și Cristian Militaru (bibliotecar din Câmpulung)

Simpozion „Slove Muscelene” – 2019

Premierea grupului de elevi de la Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung

Cornel Lepădatu (directorul Bibliotecii Academiei Române), Daniel Nazare, Ștefan Ștefănescu, Doina Banciu, Carmen Mihaiu (director general Biblioteca Națională), Octavian Dumitrașcu (prof. coordonator - liceul „Dinicu Golescu” Câmpulung), Alexandru Oprean (Muzeul Satului București), Liviu Țâroi, Mireille Rădoi, Doru Delion (vicepreședinte AOȘR), Silviu Borș (directorul Bibliotecii Județene „Astra” Sibiu) Sorina Stanca (directorul Bibliotecii Județene „Octavian Goga” Cluj-Napoca), Silvan Stâncel (directorul Bibliotecii Județene „Lucian Blaga” Alba Iulia), părintele Serafim (starețul Mănăstirii Negru Vodă - Câmpulung).

Destinul familiei destinatarului unei scrisori de acum cinci secole (1521)

Daniel Nazare

Director General Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov

În 2021, „Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung”, cel mai vechi document cunoscut și redactat în limba română cu caractere chirilice, împlinește 500 de ani. Scrisoarea a fost descoperită de Friederich Stenner în Arhivele din Brașov, în anul 1894.

Destinatarii acestei scrisori au fost brașovenii, prin conducătorul lor din acel an (1521), judele primar Johannes Benkner, zis cel Bătrân, pentru a-l deosebi de fiul cu același nume. Expeditorul era boierul Neacșul din Câmpulung, ce îi anunța pe brașoveni despre o invazie a turcilor, în pericol fiind și orașul de peste Carpați, de unde importa covoare orientale, păr de cămilă, stofe din mătase, bumbac, condimente. La prima vedere un om de afaceri, Neacșul se adresa unui alt om de afaceri, ce administra atunci orașul cel mai mare și mai bogat din această parte de lume. Invadatorul era un sultan cultivat – Soliman I, cunoscut și ca Suleiman „Legislatorul” sau „Magnificul” –, ce abia împlinise 26 de ani, scriitor de versuri, printre cele mai frumoase din poetica otomană, și care a reușit, prin serialul dedicat în secolul XXI, să țină prizonieri în fața televizoarelor milioane de europeni, de la Marea Baltică la Marea Egee. Pe când în Europa evreii și musulmanii erau persecutați, Imperiul Otoman domnea peste mai mulți creștini decât papa de la Roma, în un imperiu ce ajungea la Marea Roșie și la Oceanul Indian și care strângea tribut nu doar de la urmașii lui Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș, ci și de la șefii locali sudanezi și etiopieni. Toate rutele comerciale strategice dintre Iran, Caucaz și Levant erau controlate de otomani, sultanul cu cea mai puternică armată din lume fiind protectorul celor două sacre sanctuare de la Mecca și Medina.

Pericolul era unul uriaș, iar micuța scrisoare a lui Neacșul îl surprinde perfect, aceasta fiind primul document în limba română păstrat. Scrisoarea, arătată în prezent foarte rar brașovenilor, este cel mai important document al orașului, nimic nu valorează mai mult decât ea în arhivele ce păstrează acte scrise cu caractere latine, gotice, osmane, grecești, chirilice. Așadar, un act puțin mai mare decât o carte de identitate devine cartea de identitate a limbii române. Destinatarul scrisorii nu știm când s-a născut, însă numele său apare menționat pentru prima oară în registrul de dări, pe anul 1494, al unuia din cartierele orașului, ca fiind proprietarul unei case dobândite la Poarta Ecaterinei și ca unul din marii plătitori de dări. Din registrul vamal pentru anul 1503, reiese că preocuparea sa de bază era negoțul, iar între altele importa stofe din Valahia,

cuțite și covoare din Imperiul Otoman, ș.a.. În anii următori se numără printre participanții la târgurile anuale din Debrețin, unde-și prezintă stofele fine, orientale. În anul 1504, este amintit ca proprietar al unei case, iar începând cu 1505 este ales să se ocupe de treburile publice, de multe ori ca Ratsher, funcție în care se ocupa de colectarea dărilor din “cartierul” Poarta Ecaterinei (Katharinen-Viertel). Următoarea funcție pe care o deține începând cu 1510, va fi cea de vilic (Stadthan). Din 1511, timp de mai bine de zece ani, cu intermitențe, întrucât alegerile erau pentru un mandat de un an, ajunge jude primar (Stadtrichter). Astfel va deține această demnitate între 1511-1513, 1515, 1517-1518, 1523, 1525 și 1526 și paradoxal, pentru anul în care primește scrisoarea mandatul său în fruntea orașului nu apare cu claritate. În perioada în care a exercitat această funcție a desfășurat o activitate multiplă în serviciul orașului. Astfel, a avut un rol important în adoptarea noilor statute ale breslelor aurarilor și curelarilor. În 1512, Consiliul orășenesc încheie conflictul dintre breasla croitorilor și țesătorilor, iar în 1523, Consiliul orășenesc sub conducerea sa decide unirea breslelor tâmplarilor, pictorilor, sticlărilor și sculptorilor în lemn, într-una singură. Numeroasele sale călătorii făcute la curtea voievodului transilvan sau la curtea regală din Offen, au fost tot atâtea ocazii pentru a prezenta doleanțele orașului său. A fost în relații apropiate cu Paulus Thomori, castelanul din Făgăraș, care îi dăruiește o reședință nobiliară, în anul 1509, în comitatul Abauj, danie ce va fi confirmată și de regele Vladislau al II-lea. Ținând cont și de serviciile făcute de tatăl său Christian regelui Matei Corvin, ca și de meritele sale personale, Johannes Benkner a fost ridicat de regele maghiar la rang nobiliar, primind dreptul de a avea o stemă personală. Cu prilejul unei vizite la Curtea regală, în 1516, tânărul rege Ludovic al II-lea (1516-1526) îi dăruiește o nouă stemă și îi confirmă proprietatea dăruită anterior. Dacă în prima diplomă de înnobilitare (1509) îi acorda rang nobiliar doar lui, cea de a doua acordă titlul nobiliar tuturor urmașilor săi, de ambe sexe. Din păcate, moare la 22 iulie 1528, ucis de tâlhari la Baia de Criș.

Mai cunoscut pentru brașoveni a fost fiul său, ce a purtat același nume și care a fost și el mare negustor, ginere al judei Lucas Hirscher, fiind căsătorit cu fiica acestuia, Barbara. Într-un document din 1530 se specifică varietatea mărfurilor pe care le vindea (cuțite, stofe, pălării, covoare orientale, podoabe din aur etc.). Din 1531, numele său apare în listele de impozite ale cvartalului Caterina, iar pentru acest an este al doilea contribuabil al orașului după ponderea dării, plătind nu mai puțin de 16 guldeni. În 1533 a ajuns chiar primul contribuabil, întrucât Lucas Hirscher fusese scutit de plata impozitelor, după ce dobândise mai multe case. Avea lui era atât de mare, încât își permitea să împrumute orașul cu mari sume de bani. În ianuarie 1549 a avut loc căsătoria fiicei sale, Marta, eveniment monden la care au fost invitați nobili din întreaga Transilvanie. El însuși s-a căsătorit a doua oară, cu Appollonia, născută Knecher, din Sibiu, iar soția mult mai tânără decât el i-a dăruit șase copii. Avea dobândită în familie la moartea tatălui său, în 1528, îi permite să cumpere în Zlatna (1554), „o spălătorie de aur”,

recunoscându-i-se de către Regina Isabella în 1557 și 1558 și dreptul de a poseda și mina de aur de aici. Împreună cu Peter Haller din Sibiu a mai cumpărat o spălătorie de aur la Baia Arieș, fiind atât de bogat încât își putea permite și alte investiții. În colaborare cu Honterus, a contribuit la înzestrarea gimnaziului brașovean cu un număr însemnat de cărți, provenite din biblioteca regelui Matei Corvin, jefuită de turci după ocuparea Budei. Pentru acest scop, a fost construit un local special, cu destinație de bibliotecă școlară, fiind prima clădire cu o astfel de destinație construită în Transilvania. Cărțile acestea vor pieri în mare parte în incendiul din 1689, însă până atunci, Honterus, când descria orașul, vorbea de biblioteca sa, fiindcă nu exista una mai importantă, după distrugerea celei de la Buda, orașul fiind renumit nu doar pentru comerț și fortificații, meritând să fie știut și ca oraș al științelor, aici fiind și prima școală pentru fete. Benkner a ridicat prima moară de hârtie din oraș, care va deveni cea mai importantă din sud-estul Europei, iar această întreprindere funcționa deja în 1546. În Moldova, producția de hârtie are ca reper anul 1583, în Țara Românească –1638, în Olanda abia 1586, în Danemarca și Rusia – 1576. Moara lui Benkner poseda mari cantități de hârtie și își căuta clienți pentru aceasta, unul fiind Coresi, după ce cu hârtia morii tipărise Honterus, iar hârtia a ajuns să fie folosită nu doar în toată Transilvania, ci până la Riga. Stabilirea lui Coresi la Brașov și îndelungata sa activitate în acest oraș au făcut din el cel mai mare tipograf român al secolului în care a trăit. Așadar, scrisoarea trimisă lui Benkner cel Bătrân a fost actul de naștere al limbii române, iar hârtia produsă la moara fiului acestuia a devenit îndestulătoare pentru două mari reperi ale culturii Brașovului în secolul ei de aur, Honterus și Coresi.

Târgoviște-Câmpulung-Brașov Drumul de edificare a limbii române

Agnes Terezia Erich

Director General Biblioteca Județeană Dâmbovița "Ion Heliade Rădulescu"

Victor Hugo, în celebra lucrare *Notre Dame de Paris*, afirma la un moment dat prin vocea cardinalului Claude Frollo care, privind o carte tipărită și turnurile catedralei, se exprimă astfel: „Ceci tuera cela”. Aceasta o va ucide pe aceea. Cartea va ucide edificiul. Ne întrebăm: ce oare l-a făcut pe cardinal să spună acest lucru? Explicația vine tot în carte: „era spaima și amețeala slujitorului altarului în fața tiparniței luminoase a lui Gutenberg. Erau amvonul și manuscrisul, cuvântul vorbit și cuvântul scris speriindu-se de cuvântul tipărit.” Peste ani, această spaimă s-a dovedit a fi nejustificată. BISERICA a mers alături de CARTEA tipărită și au oferit omenirii comori de învățătură. Ceea ce putem afirma fără tăgadă este că invenția tiparului a condus la producerea unor schimbări majore în toate domeniile, fiind primul mijloc de comunicare în masă.

Ce a însemnat pentru noi ca popor adoptarea acestei invenții? În primul rând un act de cultură și de civilizație la care am aderat datorită unor domnitori vizionari care au inițiat acest demers sau l-au dus mai departe. Astfel, tiparul se instalează în Țara Românească, la Mănăstirea Dealu, lângă Târgoviște, la 53 de ani de la apariția primei lucrări executate cu litere mobile (1455, Gutenberg, *Biblia cu 42 de rânduri*). De asemenea, în contextul general al apariției tiparului chirilic, tiparnița macariană ocupă locul al treilea în ordine cronologică, după Cracovia (1491) și Cetinje (1493-1496). La acel moment dominația otomană era instaurată în Balcani iar condițiile de tipărire deveniseră din ce în ce mai grele. De aceea tiparul românesc va suplini lipsa cărților din această regiune. În acest context, în perioada 1508-1512 au ieșit de sub teascurile tipografiei de la Mănăstirea Dealu trei cărți: *Liturghierul*, *Octoihul*, *Tetraevanghelul*.

Liturghierul a fost prima din suita „tripticului” care a apărut la inițiativa lui Radu cel Mare, „domn înțelept, pașnic și drept” care „n-a purtat războaie, a dorit pacea, și s-a ocupat îndeosebi de treburile bisericesti și culturale”.¹ Acesta îl aduce la curtea sa de la Târgoviște pe Nifon, fostul patriarh al Constantinopolului, cu dorința de a fi „îndreptar în legea domnului”. Acesta găsește „biserica izvrătită și cu obiciaiuri rele” și ia hotărârea să scoată „izvoare de învățătură limpede”, adică

¹ C.C. Giurescu. *Istoria românilor*: on line, ediția a 3-a p. 265. Disponibil la: https://kupdf.net/queue/giurescu-istoria-romanilor-pdf_58f4eacedc0d601244da9820_pdf?queue_id=-1&x=1631705024&z=ODkuMzMuNzguODI=

aceste prime cărți tipărite în spațiul românesc.² Pentru a îndeplini dezideratul este adus în Țara Românească tipograful Macarie care ne va da prima carte românească tipărită și care este și prima ediție a acestei cărți de cult în limba slavonă. De numele lui Macarie s-au legat o serie de controverse dar toate acestea au fost elucidate la împlinirea a 500 de ani de la apariție (2008), ocazie cu care s-a și retipărit, în ediție facsimilată, la inițiativa și cu sprijinul Arhiepiscopiei Târgoviștei.

Cea de-a doua lucrare tipărită a fost **Octoiul** (1510) care este singura din suita cărților scoase de Macarie la Cetinje³ care se repetă. Între lucrarea de la Cetinje și cea de la Mănăstirea Dealu nu există însă prea multe asemănări, ultimul fiind unul de tip mixt, pe când cel de la Cetinje este mare.⁴ De asemenea, diferă atitudinea domnului față de turci, principele Țernoievici afirmând că: „*bisericile sunt goale de sfintele cărți, pentru păcatele noastre, prin prădăciunile și pustiirile fiilor lui Agar*” pe când Vlăduț cel Tânăr nu își permite acest lucru, el venind pe tronul Țării Românești cu sprijinul acestora. Legat de acțiunea în sine de tipărire, în cel de la Cetinje tipograful spune că „*am muncit cu mâinile la aceasta*” pe când în cel de la mănăstirea Dealu afirmă „*am muncit pentru aceasta*” ceea ce ne face să credem că aici avea deja ucenici care îl ajutau.

Referitor la **Tetraevanghelul** apărut în 1512 trebuie subliniat faptul că este primul tipărit pentru toți ortodocșii care foloseau limba slavă ca limbă oficială a cultului religios. Acesta s-a constituit în sursă de inspirație pentru aproape toate tetraevanghelele slavone apărute în cursul secolului al XVI-lea, în spațiul sud est european, de la cel tipărit de Filip Moldoveanu la Sibiu în 1546, până la cele apărute la mănăstirile Rujan (1537) și Mrksina (1562).

Aceste prime trei tipărituri din Țara Românească au fost realizate în slava veche de redacție medio bulgară. Datorită împrejurărilor politice și culturale din veacurile precedente, limba cancelariei și cea de cult va rămâne slavona. Dacă ar fi să identificăm cauzele care au condus la apariția textelor în limba română, putem afirma că una dintre ele a fost apariția păturii orășenești, a micii boierimi, a negustorilor și meșteșugarilor care aveau nevoie de un mijloc de comunicare facil. În mod firesc, s-a presupus că în vremea când limba oficială în țara noastră era slavona s-a scris și în limba română, sporadic, din nevoi particulare. Din nefericire, textele românești de acest fel, anterioare secolului al XVI-lea, s-au pierdut. Dar anumiți istorici și lingviști, cercetând fenomenul, au afirmat că există totuși unele dovezi în acest sens. Astfel, Nicolae Iorga afirma că în 1475, un german ar fi văzut în Turcia o scrisoare scrisă de un frate altui frate, în limba română („er ist wallachisch geschrieben”). O altă dovadă ar fi jurământul omagial al lui Ștefan cel

² P.P. Panaitescu. *Liturghierul lui Macarie și începutul tipografiei în Țările Române*. În: „Biserica Ortodoxă Română”, LVII, 1939, nr. 9-10, p. 282.

³ Molitvenic (1496), Octoih (1493-1494), Psaltire (1495).

⁴ Comparație făcută pe baza exemplarului digitalizat oferit Bibliotecii Naționale din România de către Biblioteca Națională a Serbiei.

Mare către regele Poloniei Cazimir (1485), tradus „ex valachico” în latină care s-a demonstrat ulterior că ar fi fost numai un concept. Martin Kromer a lansat ideea existenței în arhivele polone a unui salvconduct în românește, emis de sultanul Baiazid pentru negustorii poloni 1489, în legătură cu comerțul acestora pe teritoriul românesc: „idiomate valachico scriptus”. De asemenea, s-a dovedit că idiomul valah era în realitate o „italiana defectuoasă”. Un alt exemplu datează din perioada 1482-1492, când boierul lui Vlad Călugăru, Dragomir Udriște (Manea) începe o scrisoare slavonească adresată brașovenilor, cu **bunilor** (i cestitem), în loc de **dobrem**: „*De la jupân Dragomir Manea multă sănătate bunilor noștri prieteni, județului din Brașov și celor doisprezece pârgari*”. În sfârșit, ultimul exemplu pe care îl aduc, datează din 30 noiembrie 1495, când în socotelile Sibiului este menționată suma de 1 florin dată unui preot român, pentru redactarea unor scrisori în limba română.

Ne oprim aici și trebuie să constatăm că la sfârșitul veacului al XV-lea momentul era prielnic introducerii limbii române în scrierea curentă. **Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung este considerată a fi cel mai vechi înscris în limba română cu litere chirilice care a supraviețuit vremurilor. După cum am observat deja, este greu de crezut că nu ar fi existat și alte documente redactate în limba noastră, înainte de această dată (1521), având în vedere corectitudinea și acuratețea limbii folosite.** Cu excepția introducerii și a unei scurte propoziții din final, ambele redactate în limba slavonă, epistola la care facem referire este foarte ușor de descifrat în ziua de astăzi, fiind în același timp o dovadă a cum arăta limba română acum o jumătate de mileniu. De asemenea, importanța documentului rezidă și din faptul că este cea mai veche atestare a stilului epistolar românesc. Analizându-se evenimentele la care face referire autorul s-a putut data documentul la 29 sau 30 iunie 1521, la **Dlăgopole**, numele slav al orașului **Câmpulung-Muscel**. Expeditorul este un anume Neacșu Lupu din Câmpulung, fiind menționat într-un document din vremea domniei lui *Vlad cel Tânăr* (1510-1512), unde apare ca implicat într-un proces ce viza unele datorii către negustorii brașoveni. Se presupune că el însuși practica negoțul cu produse turcești, având persoane angajate, printre care și ginerele său, Negre, pomenit în textul scrisorii, care le transportau din sudul Dunării prin Țara Românească și de aici în orașele din Transilvania. Întrucât meseria practică le putea oferi statutul de „acoperiți”, aceștia aveau posibilitatea de a călători nestingheriți și de a spiona îndeaproape mișcările de trupe pe care le efectuau oștirile otomane. Astfel s-ar explica și legătura lui Neacșu cu judele Brașovului care și-l făcuse un fel de informator cu privire la manevrele armatelor turcești. Acesta se adresează Judelui Brașovului, Hans Benkner, descendent al uneia dintre cele mai vechi și mai respectate familii din Kronstadt, ai cărui strămoși se numără printre fondatorii orașului. Se pare că au fost doi Burgermeisteri ai Brașovului cu acest nume, tată și fiu, știut fiind că, în multe cazuri, magistratura cetății se moștenește. Fiul destinatarului scrisorii lui Neacșu îl va susține mai târziu pe Coresi pentru a tipări în 1559 *Întrebarea*

creștinească, de fapt traducerea *Catehismului lutheran*. Împreună cu Fuchs și Honterus⁵ întemeiasă la Brașov o „moară” de hârtie, prima întreprindere de acest fel de pe teritoriul românesc. Împăratul despre care se spune că „au eșit den Sofii” nu este altul decât Soliman Magnificul, supranumit și Cuceritorul. Sub domnia acestuia Imperiul atinge culmea puterii militare și politice. Despre împărat se spunea că obișnuia să pună să i se țină un jurnal de campanie foarte amănunțit, din care s-a putut și data scrisoarea lui Neacșu, și anume momentul când ordona ieșirea armatelor sale din Sofia. Un alt personaj menționat în scrisoare este **Mehamet-beg** care nu era altul decât fiul lui Ali-beg Mihaloglu⁶, unul dintre cei mai buni colaboratori ai sultanului Soliman.⁷ Se face referire și la **Neagoe Basarab** (1521- ultimul an de domnie al acestuia) despre care se spune că „*are frică mare și Băsărab de acel lotru de Mahamet beg, mai vârtos de domniile voastre*”.

Cunoaștem că în momentul în care turcii au început în 1521 marea ofensivă împotriva Ungariei, punând la încercare nu numai regatul maghiar ci și Țara Românească, o gravă criză politică întreținută din afară s-a declanșat la nordul Dunării. Desele răsturnări de domni ca și jafurile oștilor străine care pătrundeau pe teritoriul țării, au creat o stare de insecuritate pentru populație, care s-a văzut adesea nevoită să-și părăsească căminele, aflate în plin câmp de luptă sau pe drumul de acces al oștilor ce aveau să se înfrunte. Neacșu îl avertiza pe destinatar asupra necesității luării unor măsuri defensive urgente și a păstrării confidențialității datelor comunicate și, implicit, asupra identității sale: „*Eu spui domniietale iară domniata ești înțelept și aceste cuvinte să ții domniata la tine, să nu știe umin mulți, și domniile vostre să vă păziți cum știți mai bine.*”⁸

Ceea ce surprinde în mod deosebit la această primă scrisoare românească păstrată este claritatea și construcția coerentă a frazei, fapt care dovedește pregătirea autorului și faptul că nu se afla la prima încercare de acest fel. În afară de formulele de introducere și de încheiere, precum și de două cuvinte slavonești prezente în corpul textului, constatăm că acesta este redactat cu un vocabular care este actual și în zilele noastre, aspectul fonetic fiind foarte apropiate de limba literară actuală. Scrisoarea începe slavonește, continuă românește și se încheie slavonește- ceea ce demonstrează o oarecare dependență a scrierii românești de cea slavonă. Slavonismul utilizat după adresarea către destinatar, „*l pak*” (=și, și iarăși, din nou, de asemenea) ne conferă ideea că această epistolă nu a fost singulară și că urma altora, probabil de aceeași natură. De asemenea, și precizările cum „*că au trecut ceale corăbii ce știi și domniia ta*”, precum și „*la locul cela strimtul ce știi și domniia ta*” demonstrează că expeditorul mai informase pe

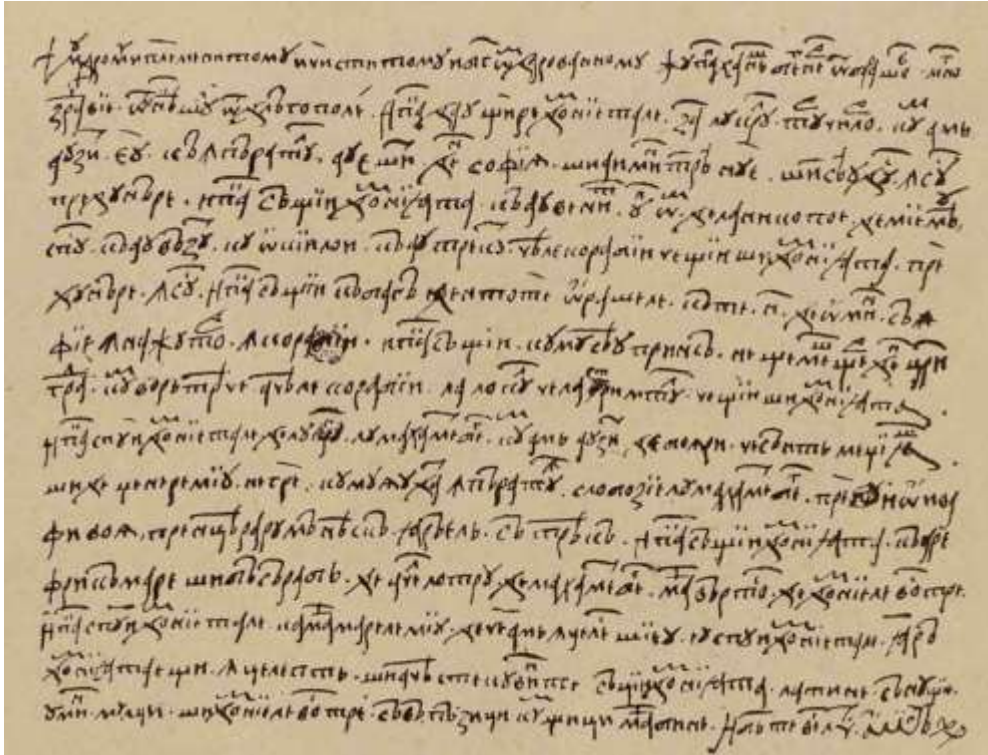
⁵ Predicator și cărturar, militant activ al lutheranismului.

⁶ Comandant militar otoman din secolul al XV-lea și primul sangeac-bei al sangeacului Semendria.

⁷ Ion Rotaru. *Literatura română veche*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981, p. 62-65.

⁸ Primul text în limba română - Scrisoarea lui Neacșu, 29 - 30 iunie, 1521. Disponibil la: <https://www.kosson.ro/restitutio/45-cultura-scrisa/407-scrisoarea-lui-neascu-1521>

destinatar referitor la aceste aspecte. Din punct de vedere gramatical, formula „I pak” este utilizată aici și pentru marcarea începutului fiecărei fraze.

Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung
Arhivele Naționale ale României - Fond Primăria Orașului Brașov
Colection de Documente Stenner, Seria I, Nr. 472

Evoluția scrisului epistolar în limba română este strâns legată de dezvoltarea vieții sociale și, prin aceasta, de istoria limbii române ca limbă de comunicare a oamenilor instruiți și ca limbă de cultură. Scris în alfabet chirilic și conceput după model slavon, textul respectă uzanțele epistolare ale vremii, după cum se observă în cazul formulărilor de protocol inițial și final. De remarcat cursivitatea frazei, limpezimea expresiei, precizia argumentării, concizia în transmiterea unor informații secrete, folosirea unui lexic cu precădere latin, a unor sintagme des întâlnite în limba vorbită și a unei structuri morfologice și sintactice cu puține forme arhaice

Concluzia la care ajungem în urma studierii acestui document este că limba română, la momentul apariției ei în scris, era pe deplin constituită.

Încheiem acest parcurs cu cel mai mare tipograf din spațiul românesc, Coresi. Istoria cărții menționează că la Sibiu, în 1544, s-a tipărit prima carte în limba română, Catehismul românesc de către Filip Moldoveanu. Având în vedere

că nu s-a păstrat nici un exemplar, se poate considera că textele tipărite de Coresi la Braşov sunt cele mai vechi tipărituri în limba română. Majoritatea lingviştilor şi istoricilor susţin că prin activitatea de tipărire şi difuzare a cărţii româneşti desfăşurată de Coresi, graiul muntean a stat la baza limbii române literare. Nu dezvoltăm aici toate teoriile cu privire la acest aspect, ci o readucem în memorie doar pe cea a lui P.P. Panaitescu care afirmă că diaconul ar fi muntenizat limba manuscriselor din dorinţa de a crea o limbă literară unică. La 1559 Coresi se strămută din nou la Braşov. În decurs de mai bine de 20 de ani tipăreşte în limba română cărţile fundamentale ale bisericii. Pe cheltuiala judeului Benkner se pune în serviciul ideii de tipărire a cărţilor sfinte în limba română. „Cu zisa <şi cu cheltuiala> jupânului Hanăş Beagner...am avut jelanie pentru sfintele cărţi creştine...şi am scris aceste sfinte cărţi de învăţătură, să fie popilor româneşti, să înţeleagă, să înveţe românii cine-s creştini”. Astfel, în 1559 scoate de sub tipar **Întrebare creştinească**, lucrare în care Introducerea este un fel de justificare şi o demonstraţie că această carte nu reprezintă o lepădare de la credinţa ortodoxă şi că cei ce au tradus sunt „neşte creştini buni”, că „scosese ră cartea din limba sârbească pre limba rumânească”. Este precizat şi faptul că preoţii, episcopii şi vlădicii să nu judece, „nece să săduiască”, „că nu e într-însele alte nemică, ce numai ce-au propovediutu sfinţii apostoli şi sfinţii părinţi”, adică o asigurare că nu s-a adăugat nimic la vechea doctrină religioasă. La 1561 tipăreşte un **Evangheliar românesc** iar în motivarea lucrării spune: „În sfânta biserică mai bine e a grăi cinci cuvinte cu înţeles decât 10 mie de cuvinte neînţelese în limbi străine”. **Apostolul românesc** va fi editat la 1563, fiind şi prima ediţie a acestuia în limba română. Acesta cuprinde „Faptele Apostolilor” şi „Epistolele” în limba română şi doar notele tipiconale în slavonă. La 1564 apare **Cazania I (Tâlcul evangheliilor şi Molitvenic românesc)**, o comandă a unui nobil ungar, Forro Micloş, în care se sublinia: „Acolo în biserică să se spue...sfânta Evanghelie în limba pre care grăescu oamenii, să putem înţelege noi mişelame”. Textul este tradus după Agenda luterană în limba maghiară a lui Gaspar Heltai, dar din comparaţia originalului cu traducerea românească se observă că traducătorul român a adăugat unele rugăciuni din ritualul ortodox, rugăciuni care lipsesc în textul unguresc. În traducerea **Psaltirii** de la 1570 la bază au stat traduceri maramureşene pe care Coresi le-a avut la îndemână în manuscris: „eu, diaconul Coresi, deacă vădzui că mai toate limbile au cuventul lui Dumnezeu în limba lor, numai noi, românii, n-avămu, ...cine citeşte să înţeleagă, ca întru bisearecă mai vârtos cinci cuvinte cu înţelesul meu să grăiesc, ca şi aialalţi să învăţ, decât întunerice de cuvinte neînţelese într-alte limbi, începutu-se-au a se scrie aceste sfinte Psaltiri...”. **Liturghierul** de la 1570 este o carte pur ortodoxă, fără nici o influenţă a Reformei. Cu apariţia liturghiei în româneşte, începe, de fapt, introducerea limbii române în biserică, ca urmare a dezvoltării sociale şi culturale interne româneşti în secolul al XVI-lea. Se crede că traducerea Liturghiei s-a făcut de către preoţii din Şcheii Braşovului, care l-au ajutat pe meşterul tipograf şi la traducerea altor cărţi în

limba română. Încheiem periplul nostru asupra trudei diaconului Coresi în a scoate de sub tipar carte în limba română cu **Evanghelia cu învățătură**, 1581, această lucrare încununând activitatea acestuia atât ca realizare spirituală cât și tipografică. În epilog se arată că tipăriturile sale în limba română se adresau oamenilor simpli, care preferau și înțelegeau mai deplin slova în limba maternă: „să fie mai lesne și mai ușor a ceti și a înțelege pantru oamenii ceia proști (simpli)”. Aceasta reprezintă o traducere nouă: textul slav a fost împrumutat de la mitropolitul Serafim al Târgoviștei și a fost dat „lu Coresi diaconul, ce era meșter învățat într-acest lucru, de o scoase [traduse] din cartea sârbească pre limba rumânească, împreună și cu preuții de la Biserica Șcheilor de lângă cetatea Brașovului, anume popa Iane și popa Mihai”. Colaborarea sa cu preoții de la biserica din Șcheii Brașovului în opera de răspândire a cărții tipărite în limba română este evidentă și de această dată, cartea aceasta apărând ca o operă de colaborare transilvano-munteană, arătându-se că trebuie păstrată neschimbată, „nici să adaugă, nici să ia nemica”. Cărțile tipărite de Coresi s-au răspândit în toate cele trei provincii locuite de români sau, cum spunea chiar judele Brașovului, Lucas Hirscher, „pretutindeni unde locuiesc românii”.

Târgoviște, Câmpulung și Brașov au format triada culturală a limbii române, în faza ei de formare și dezvoltare, locurile de unde au plecat cele mai importante dovezi ale parcursului nostru ca neam românesc.